

УДК: 009 (082)

Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 20-21 квітня 2010 р., Національний авіаційний університет / за заг. ред. О.В. Петренка, О.М. Ічанської. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк». 2010. – 128 с.

Містить матеріали доповідей щорічної науково-практичної конференції з проблем психології діяльності в особливих умовах.

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

В.П. Харченко, д-р тех. н., проф., заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, проректор з наукової роботи Національного авіаційного університету

Заступник голови оргкомітету:

О.В. Петренко, к. психол. н., доц., завідувач кафедри авіаційної психології, заступник директора Гуманітарного інституту НАУ з наукової роботи

Члени оргкомітету:

О.М. Ічанська, доц.
Л.В. Помиткіна, доц.
О.В. Сечейко, доц.
О.В. Гірчук, ст. викл.
В.В. Злагодух, ст. викл.

С.Є. Луппо, ст. викл.
О.І. Западенко, викл.
Я.І. Пономаренко, зав. лаб.
Н.С. Хімченко, викл.

Секретаріат конференції

О.В. Гірчук (голова секретаріату)
А.В. Нагайко

*Рекомендовано до друку вченою радою
Гуманітарного інституту НАУ
(Протокол №7 від 14 квітня 2010 р.)*

© Національний авіаційний університет, 2010

Валерій Бараннік

м. Київ

Системний підхід у дослідженнях суб'єктної активності фахівців ризиконебезпечних професій

Розуміння суб'єктної активності, як важливої особистісної характеристики, що має складну, багаторівневу та багатогранну структуру і функціонує в складній системі взаємодії внутрішніх та зовнішніх факторів дозволяє обрати системний підхід в якості методологічного підґрунтя її вивчення. Такий вибір зумовлений тим, що він надає можливість розглядати явище в сукупності множини внутрішніх і зовнішніх відносин в яких воно існує, як цілісна система [2], та дозволяє наблизитись до розуміння різних способів існування активності у складній системі взаємопідпорядкованості [1].

Підхід до активності, як до системи передбачає наявність у неї сукупності системних якостей. Поміж них в першу чергу можна виділити: структурність, цілісність, ієрархічність, взаємозв'язок з середовищем, здатність до саморегуляції, самоорганізації, саморозвитку.

Активність виступаючи підсистемою таких систем, як «індивід», «суб'єкт», «особистість» взаємодіє з ними на різних рівнях. На рівні індивіду суб'єктна активність проявляється, як реакція на внутрішні чи зовнішні подразники, як спонтанна

тренінгу за допомогою якого можна було б сформувати певні індивідуальні професійно важливі якості ефективного члена льотного екіпажу.

Дану мету можна реалізувати таким чином: класичну підготовку авіапрацівників CRM (Crew Resource Management) доповнити певними специфічними тренінговими модулями, які б містили в собі методичні рекомендації і набір вправ для формування дефіцитних професійно важливих якостей членів екіпажу, пов'язаних зі специфікою пострадянського простору.

Розробка модулів буде охоплювати таке коло специфічних проблем:

- Відповідальність членів екіпажу повітряного судна. Ціль: сформувати почуття відповідальності у членів екіпажу відносно один одного, стимулювати усвідомлення значення відповідальної поведінки.

- Обов'язковість (в контексті важливості слідування інструкціям). Ціль: стимулювати усвідомлення значення і наслідків не слідування інструкціям, розвінчувати пострадянський стереотип «подвійної моралі».

- Командний спосіб діяльності. Ціль: підвищення рівня згуртованості, формування навичок ефективної командної взаємодії, акцентування уваги на тому, що команда дає більший результат, ніж один окремих член екіпажу.

- Регуляція міжособистісного спілкування між членами екіпажу (в аспекті мінімізації неформального спілкування в

довільному ключі). Ціль: дати досвід неформального спілкування на професійні теми, що будуть сприяти включенню члена екіпажу в актуальну ситуацію на повітряному судні.

Формування ряду дефіцитних професійно-важливих індивідуально-психологічних якостей пов'язаних з ментальністю пострадянського простору допоможе членам екіпажів краще знаходити спільну мову між собою, злагодженіше діяти і уникнути потенційно кригічні ситуації в професійній діяльності, підвищити ефективність екіпажу в цілому.

Олена Сечейко

к. психол. н., доцент, м. Київ

Психологічні аспекти забезпечення надійності льотних екіпажів змінного складу

Особливість роботи авіаційного екіпажу полягає у спільній діяльності, яка відбувається в особливих умовах. Для визначення міри ефективності роботи в особливих умовах використовують термін надійність. Під надійністю групи розуміють збереження високої результативності взаємодії в напружених умовах (або незалежно від умов) .

Сьогодні в цивільній авіації поширеною є практика формування екіпажів змінного складу. Це вимагає оптимізації

зусиль, спрямованих на забезпечення надійності льотних екіпажів такого типу, адже, відомо, що на рівень групової стресостійкості суттєво впливає фактор організованості групи (рівень її розвитку) та її спрацьованості.

У льотних екіпажах постійного складу спрацьованість команди досягається завдяки тривалій взаємодії членів екіпажа, їх адаптованості та скоординованості дій. Висока ефективність при цьому забезпечується тільки за умови комплексної сумісності членів екіпажа. Орієнтири на зазначені параметри надійності команди в умовах змінного складу льотного екіпажа є неможливими.

Проте, практика свідчить, що можна забезпечити високу ефективність взаємодії членів екіпажу незалежно від тривалості їх спільної діяльності. В психологічному аспекті така задача вирішується шляхом активізації дії соціально-психологічних факторів: наявності високого рівня психологічної компетентності та комунікативної культури членів екіпажу; однорідності екіпажу за соціально-психологічними параметрами; позитивного психологічного клімату.

Незважаючи на імовірність достатньо високої ефективності роботи льотних екіпажів тимчасового складу, необхідно зазначити неприпустимість їх стихійно-випадкового формування. Підбір кандидатів за принципом сумісності залишається актуальним та психологічно виправданим і в цьому випадку.

При формуванні екіпажів змінного складу оптимальною, на

нашу думку, буде тактика можливої ротації спеціалістів в рамках обмеженої кількості екіпажів. Для уточнення їх кількості необхідно мати дані експериментальних випробувань. Гіпотетично, це може бути 5-7 екіпажів, які розглядають як одну команду, в межах якої спрацюють всі закономірності динаміки малих груп.

Комплектація такої команди повинна відбуватися на основі вибору кандидатів із загальної кількості профільних спеціалістів авіакомпанії за принципами психофізіологічної, психологічної та соціально-психологічної сумісності. Такий підхід дозволить уникнути імовірності об'єднання в одному екіпажі осіб, несумісність яких спричинить емоційне або сенсомоторне напруження і не дозволить команді бути ефективною.

Отже, оскільки сьогодні в авіації існує практика роботи екіпажів як постійного, так і змінного складу, тактику психологічного супроводу, спрямованого на забезпечення надійності льотної команди необхідно розробляти з урахуванням специфіки кожного варіанта.